

represent a constantly updated complex of forensic algorithms and programs, from which the optimal technology of technical and forensic support of criminal proceedings will be formed. It is proposed to make them the object of constant interest of interrogators, investigators, specialists and an obligatory component of the professional competences of the subjects of the use of forensic techniques. On the basis of scientific generalization and the results of the analysis of advanced experience, typical elements of the actions of specialists in typical technical and forensic situations are identified, for their further use in the form of forensic algorithms and programs for pre-trial investigation of specific types (groups) of criminal offenses.

Key words: pre-trial investigation, pre-trial investigation tasks, criminal proceedings, forensic algorithm, forensic recommendations, material traces-images, scientific and technical means, technical and forensic tasks, investigative situation, technical and forensic situation.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.29>
УДК 343.98

Михайло Олександрович Думчиков
кандидат юридичних наук

ORCID 0000-0002-4244-2419
E-mail: m.dumchikov@jur.sumdu.edu.ua

Ольга Сергіївна Бондаренко
кандидат юридичних наук

ORCID 0000-0002-2288-1393
E-mail: o.bondarenko@jur.sumdu.edu.ua

Марина Сергіївна Уткіна
кандидат юридичних наук

ORCID 0000-0002-3801-3742
E-mail: m.utkina@jur.sumdu.edu.ua

*Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету*

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ

У статті здійснено аналіз різних підходів до формування сутності та складових елементів криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів (ст. 209 Кримінального кодексу України). Описано елементи криміналістичної характеристики зазначеного кримінального правопорушення. Зроблено висновок про доцільність виокремлення серед таких елементів: основних (типові сліди правопорушення, його суб'єкт, спосіб вчи-

нення); додаткових (предмет кримінального правопорушення, його час, сфера вчинення, обстановка правопорушення, джерело походження «брудних коштів»).

Ключові слова: легалізація, злочинні доходи, відмивання доходів, криміналістична характеристика, корупція.

Постановка проблеми. Періодичні світові фінансові кризи активізують економічну злочинність, тим самим загострюють проблему легалізації корупційних доходів. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора України у 2019 році було розпочато 149 кримінальних проваджень за ознаками кримінальних правопорушень щодо легалізації корупційних доходів [1]. Вказані статистичні данні доводять, що незаконні доходи все більше проникають у правомірне фінансово-економічне середовище. Враховуючи це, розробка ефективної методики з розслідування кримінальних правопорушень у сфері легалізації доходів отриманих злочинним шляхом наразі є одним з пріоритетних завдань вчених-криміналістів. Вирішення зазначених проблем деякою мірою обумовлюється формуванням криміналістичної характеристики зазначеного кримінального правопорушення, і в першу чергу таких її структурних елементів, як способи легалізації злочинних доходів, типові сліди, що утворюються у наслідок реалізації зазначених схем та визначення кола суб'єктів кримінального правопорушення.

Діяння, спрямовані на легалізацію (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом, є високо латентними і до сих пір вони не втрачають своєї актуальності. Нерідко вони вчиняються за допомогою декількох фінансових операцій, як на території проживання суб'єкта правопорушення, так і за кордоном. Транснаціональний характер зазначеного кримінального правопорушення передбачає високий рівень суспільної небезпеки, на який звертається увага у нормах міжнародних актів, покликаних забезпечити координацію діяльності правоохоронних органів багатьох держав у протидії легалізації тіньового капіталу.

Варто зауважити, що протидія легалізації (відмиванню) злочинних доходів, крім зростаючого масштабу та підриву стабільності фінансово-економічної системи України, стала безпосередньо загрожувати й національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження загальних питань криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень відображені у наукових публікаціях В. П. Бахіна [2], Г. А. Густова [3], В. А. Журавеля [4; 5], О. Н. Колесниченка [6; 7], В. О. Коновалової [6; 7], Є. Д. Дук'янчикова [8; 9], Г. А. Матусовського [10], В. В. Тіщенко [11], А. В. Старушкевича [12; 13] та інших. Безпосередньо окремі проблеми криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом досліджували Л. І. Аркуша [14; 15], В. П. Головіна [16], І. В. Клиничук [17], В. П. Корж [18], М. В. Салтевський [19], М. Д. Твердовський [20], О. В. Халін [21] та інші. Однак, зазначена про-

блема різними авторами досліджувалась по-різному, тому дослідження відрізнялися за змістом та результатами.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз різних підходів до формування сутності та складових елементів криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів (ст. 209 Кримінального кодексу України), виокремлення та опис елементів криміналістичної характеристики зазначеного кримінального правопорушення.

Викладення основного матеріалу. Чинний кримінальний закон у ст. 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом», передбачає кримінальну відповідальність за зазначене кримінальне правопорушення, а в ст. 209-1 за «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму». Як бачимо, зазначені норми мають ряд спільних рис, ознак, що стосуються не тільки родового і безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, але й об'єктивної і суб'єктивної сторони, нерідко мають низку загальних ознак і суб'єкти зазначених діянь. Це обумовлює значну схожість механізму вчинення даних діянь, і відповідно специфіку їх розслідування, що дає можливість при побудові криміналістичної методики розслідування, об'єднати їх в одну групу. Варто відзначити той факт, що важливим інструментом для успішного розкриття і розслідування кримінальних правопорушень відповідної групи, є їх криміналістична характеристика яка і виступає моделлю окремого кримінального правопорушення, що відображає типові закономірності механізму їх вчинення [22].

Варто зауважити, що криміналістична характеристика відіграє особливу роль в самій структурі методики розслідування кримінального правопорушення певного виду. Причому, варто зауважити, що успішне і всебічне дослідження обставин кримінального правопорушення значною мірою залежить не тільки від вірного визначення кримінально-правових ознак діяння, але й від розуміння слідчим криміналістичної природи відповідного кримінального правопорушення.

Слід зазначити, що науковці, які присвятили свої праці розробленню окремих криміналістичних методик, приділяли певну увагу й дослідженню криміналістичної характеристики злочинів як наукової абстракції, проте вони далеко не завжди були єдині в уявленнях щодо її структури. Так, О. Н. Колесніченко та В. О. Коновалова запропонували дефініцію криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, включили до неї наступні елементи: а) класифікацію кримінальних правопорушень на різновиди й групи; б) типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування; в) характеристики способів вчинення кримінальних правопорушень, різновидів, слідів їх вчинення та можливих шляхів встановлення злочинця; г) характеристику способів приховування кримінальних правопорушень, типові ознаки приховування і їх роль у встановленні злочину та злочинця [7, с. 20]. А. О. Топорков наголошує, що основними елементами в структурі криміналістичної характеристики кримінального правопорушення є : 1) про особу злочинця, його цілі та мотиви; 2) про об'єкт злочин-

ного зазіхання; 3) про типові способи вчинення й приховування злочину; 4) узагальнені дані щодо обстановки, знарядь і засобів злочину, місця та часу; 5) про типові сліди злочину [23, с. 326].

І. Ф. Герасимов включав до криміналістичної характеристики такі елементи: 1) поширеність злочинного діяння – фактор, який зумовлює так звану криміналістичну готовність органів розслідування; 2) особливості виявлення та встановлення цих злочинів; 3) типові ознаки злочинної події й обстановки вчинення злочину; 4) механізм слідоутворення; 5) спосіб вчинення злочину; 6) особливості особи та поведінки обвинувачених; 7) узагальнені дані про потерпілих; 8) інші відомості, одержані в результаті проведення досліджень з розроблення криміналістичної характеристики [24, с. 330-333].

В. А. Журавель зазначає, що виходячи зі складної, дуалістичної природи легалізації злочинних коштів, до структурних елементів криміналістичної характеристики варто віднести: джерело походження «брудних коштів»; способи легалізації таких коштів; суб'єктів, що здійснюють легалізацію; предмет злочинного посягання; обстановку і обставини легалізації злочинних доходів; слідову картину [25, с. 184].

В свою чергу С. О. Фролов відзначає, що структура криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом має свої особливості, і до її структури повинні входити такі елементи: предмет протиправного замаху; спосіб вчинення злочину; обстановка вчинення злочину (місце, час, обставини які сприяли вчиненню злочину); сліди злочину, їх класифікація, механізм утворення; відомості про особу злочинця [26, с. 403].

Наведений огляд свідчить про наявність низки розбіжностей між авторами при конструюванні криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Варто підкреслити, що не всі автори вважають за необхідне виділити такий елемент як предмет протиправного замаху. На нашу думку «предмет злочинного посягання» свідчить про якість суб'єкта посягання, зумовлює вибір фінансових операцій, частоту та періодичність проведення таких операцій, а тому даний елемент повинен бути присутнім у структурі криміналістичної характеристики зазначеного кримінального правопорушення.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з погляду теорії криміналістики – це зумовлена об'єктивними і суб'єктивними чинниками, взаємопов'язана з середовищем і в ньому відображена динамічна, усталена система дій суб'єкта (суб'єктів) з коштами або іншим майном, котрі одержані унаслідок вчинення предикатного діяння, з метою надання цим коштам або майну правомірного вигляду (їх набуттю, володінню, використанню) або приховання чи маскування джерела їх незаконного походження, прав на них, місце знаходження, переміщення або ж вчинення щодо них фінансових операцій чи укладання правочинів [26, с. 403].

Учені-криміналісти під легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, розуміють:

– виведення «брудних» коштів зі сфери обігу тіншового капіталу з наданням видимості їм законного походження;

– зумовлену об'єктивними та суб'єктивними чинниками, взаємопов'язану із середовищем і в ньому відображену систему дій суб'єкта;

– типові схеми (типології), що полягають у здійсненні у певній послідовності «елементарних» фінансових і господарських операцій;

– невід'ємну складову технологій злочинного збагачення, тобто комплексів взаємопов'язаних злочинних дій, що поєднані в єдиний ланцюг злочинної поведінки, де власне легалізація є останньою ланкою [25, с. 183].

У міжнародній практиці вперше поняття легалізації (відмивання) доходів від злочинної діяльності було визначено у Конвенції ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», прийнятій Конференцією на її 6-му пленарному засіданні від 19.12.1988. Члени Конференції, які висловлювали волю країн-учасниць ООН, усвідомлюючи, що незаконний обіг забезпечує великі прибутки і фінансові кошти, що дає змогу транснаціональним злочинним організаціям проникати в урядові механізми, законну торговельну і фінансову діяльність, і суспільство на всіх його рівнях [27, с. 92].

На нашу думку, у криміналістичній характеристиці легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, доцільно виділяти основні та додаткові елементи. Зокрема, до основних елементів ми пропонуємо віднести: спосіб вчинення кримінального правопорушення, його типові сліди та суб'єкта такого правопорушення. У свою чергу, до додаткових елементів криміналістичної характеристики варто віднести: предмет кримінального правопорушення, час його вчинення, сферу вчинення правопорушення, його обстановку та джерело походження «брудних коштів».

Безумовно, одним із найбільш інформативних елементів криміналістичної характеристики зазначеного суспільно небезпечного діяння є спосіб його вчинення. Серед найбільш поширених (типових) способів хотілося б відзначити наступні:

– переказ грошових сум з безготівкової форми в готівкову, по операціях які не мають явного економічного та фінансового сенсу та очевидної законної мети, які здійснюються через банківську систему та фінансові приватні комерційні організації, а також нефінансові організації пов'язані з гральним бізнесом, благодійною чи ріелторською діяльністю;

– відкриття розрахункових рахунків у різних кредитних організаціях та установах, з метою переведення в готівку значних грошових коштів;

– безготівковий онлайн-переказ грошових коштів за кордон, за допомогою різноманітних онлайн-сервісів;

– суттєве завищення вартості робіт або послуг (наприклад, отримання необґрунтовано високого гонорару за юридичні, консультаційні або маркетингові послуги, видання книг тощо);

– реінвестування злочинних доходів в акції компаній та крипто валюту, використання офшорних фірм і кредитно-фінансових організацій, які формально не є афілійованими, з метою здійснення операцій або банківських проводок;

– «міксування» доходів, одержаних злочинним шляхом, з активами, що знаходяться в легальному обороті, за рахунок чого відбувається сумарне збільшення активів комерційних організацій.

Л. І. Аркуша поділяє способи легалізації злочинних доходів на дев'ять основних груп: 1) формується залежно від галузі економіки, де вчиняється «відмивання» злочинних доходів; 2) формується залежно від місця або території вчинення злочинної діяльності; 3) формуються залежно від поділу способів легалізації відповідно до кримінального закону; 4) формується залежно від участі злочинця у вчиненні основного злочину; 5) формується залежно від основного злочину; 6) формується залежно від участі або неучасті у вчиненні злочинної діяльності фахівців (бухгалтерів, економістів, програмістів, юристів); 7) формується за наявністю участі у кримінальних діяннях представників правоохоронних органів, органів влади й управління з метою прикриття незаконної діяльності; 8) формується залежно від того, куди вкладають, та на які об'єкти перетворюють злочинно набуті доходи: у підприємницьку діяльність; у грошові кошти; у нерухомість; в інше майно; 9) формується залежно від швидкості виконання угоди, яка є елементом процесу відмивання (повільно, швидко, дуже швидко) [28, с. 20].

Вивчення особи, яка вчинила злочин, визначено В. П. Лавровим як цілеспрямована діяльність слідчого щодо встановлення певної сукупності даних, що характеризують підозрюваного (обвинуваченого) та мають значення для правильного застосування норм кримінального закону, точного дотримання вимог кримінального процесуального законодавства, вибору й використання найбільш ефективних прийомів при проведенні окремих слідчих дій, а також вжиття заходів щодо запобігання злочинам [29, с. 205].

Вчинення кримінального правопорушення залежить від кола зацікавлених осіб: суб'єктів підприємництва, фірм що спеціалізуються на відмиванні, представників банків, членів організованих злочинних груп. С. О. Фролов пропонує усіх суб'єктів, що причетні до здійснення легалізації, поділяти на такі дві групи:

1) суб'єкти, що вчинили предикатний злочин і самі відмивають гроші, тобто є власниками злочинно здобутих доходів;

2) суб'єкти, які здійснюють легалізацію злочинно здобутих доходів інших осіб. Останніх класифікувати так:

– суб'єкти, які мають право укладати правочини від імені юридичної особи;

– суб'єкти, які мають право здійснювати фінансові операції відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»;

– суб'єкти, які професійно займаються легалізацією (відмиванням) «брудних» коштів, що є характерним для офшорних юрисдикцій;

– суб'єкти, яких залучено до здійснення фінансових операцій із використанням можливостей комп'ютерної техніки, так звані злочинці-інтелектуали;

– суб'єкти, які в силу свого високого службового становища протегують суб'єктам легалізації (депутати, чиновники різних відомств) [26, с. 404].

На нашу думку, суб'єктів які причетні безпосередньо до процесу легалізації злочинних доходів, доцільно поділяти на категорії залежно від характеру їх діяльності:

1) керівники підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана з комерцією;

2) працівники підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана з комерцією (працівники банків, ріелтори, нотаріуси, працівники страхових компаній, працівники кредитних організацій);

3) особи які сприяють процесу легалізації (високопосадовці органів державної влади та органів місцевого самоврядування);

4) інвестиційні фірми, фіктивні брокерські організації, консалтингові компанії, що спеціалізуються на відмиванні злочинних доходів;

5) особи які професійно займаються легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом, через онлайн магазини, фіктивні онлайн казино.

Обов'язковим елементом криміналістичної характеристики даного кримінального правопорушення, на нашу думку, також доцільно виділити типові сліди даного правопорушення.

На думку В. Ю. Шепітька, типові сліди злочину, як елемент криміналістичної характеристики злочину, це будь-які зміни середовища, що виникли внаслідок вчинення у ньому злочину. Сліди злочину охоплюють: а) зміни у речовій обстановці; б) сліди-відображення (сліди рук, ніг, транспортних засобів, інструментів тощо); в) предмети (речові докази); г) документи (письмові, електронні тощо); д) ідеальні сліди (сліди пам'яті людини); е) запахові сліди; є) сліди-мікрочастинки; ж) звукові сліди [30, с. 279].

В. А. Журавель стверджує, що сліди легалізації (відмивання) як відображення певних ознак специфіки такого роду злочинної діяльності є визначальними для організації процесу розслідування цієї категорії злочинів, оскільки слідчий, спираючись на них, аналізує поточну слідчу ситуацію та порівнює її з типовою, висуває версії стосовно способу й суб'єкта легалізації (відмивання), розробляє програму та план розслідування, приймає рішення тактичного й методичного характеру [31, с. 244].

Варто зауважити, що сліди легалізації доходів отриманих злочинним шляхом кореляційно залежать від самого способу вчинення такого правопорушення. Так наприклад, при створенні фіктивного підприємства, яке займається легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом слідами можуть стати фіктивна документація суб'єкта, печатки, штампи. До основних ознак при легалізації злочинних доходів за допомогою цінних паперів або брокерських фіктивних операцій можна віднести придбання цінних паперів за значно вищою ціною, укладання договорів купівлі-продажу активів з одним і тим же суб'єктом, виставлення ордерів на продаж – купівлю цифрових котирувань за цінами, які мають суттєві відхилення від безпосередньо ринкових котирувань.

Сьогодні, коли фактично у кожної людини є персональний комп'ютер, все більше спостерігається збільшення обсягів «спам» емейл-листів з пропозиціями заробітку за певний процент від їх доходу. Зазвичай, на меті осіб, які здійснюють такі розсилки є використання інтернет-користувачів як «дропів», адже в подальшому через їх рахунки можуть відмиватися «брудні» кошти, отримані шляхом вчинення кіберзлочинів.

На нашу думку, «електронні» сліди мають свої певні специфічні ознаки, серед яких варто виділити такі: здійснити їх фіксацію та вилучення

може лише спеціаліст; вони є відносно нестійкими, а тому у будь який момент інформація може бути змінена або взагалі втрачена.

Важливо звернути увагу, що не всі науковці виділяють такий самостійний елемент, як предмет злочинного посягання. На думку В. А. Журавеля предмет злочинного посягання зумовлює вибір суб'єктом фінансових операцій їх частоти та періодичності здійснення, підбір співучасників, використання результатів легалізації таких діянь. Знання про предмет легалізації дозволяють висунути версії про суб'єкта, спосіб його дій, сліди правопорушення. Для легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, предмет злочинного посягання є специфічним, тому що з позиції суб'єкта вчинення злочину, визначає безпосередню цільову спрямованість діяння. Така специфіка обумовлена одним або серією кримінальних правопорушень, що передують легалізації, надалі, в процесі легалізації цього предмета, він відіграє роль предмета безпосередньо кримінального правопорушення. Здійснюючи злочинну легалізацію, винні не зазіхають на цей предмет, так як він знаходиться в їх розпорядженні, хоча і незаконно.

Розглядаючи предмет злочинного посягання, слід враховувати умовність терміну «посягання», так як фактично винний не зазіхає на цей предмет при звичайному тлумаченні цього слова, а перетворює незаконно належний йому предмет злочину (наприклад, гроші, отримані унаслідок хабарництва) в інший предмет, який і є в нашому розумінні предметом злочинного посягання (на гроші, отримані в результаті злочинної діяльності купуються акції підприємства).

Сфера, місце, час та обстановка легалізації злочинних доходів розглядається як складне й системне утворення, до складу якого входять не тільки фізичні умови вчинення цього різновиду кримінальних правопорушень, а й загальна соціально-економічна ситуація в державі, стан правового регулювання економічних відносин тощо [26, с. 405].

Місцем легалізації можемо визначити безпосереднє місцезнаходження суб'єкту легалізації (страхові компанії, банківські установи, кредитні організації, брокерські фірми, консалтингові агенції) та місце державної реєстрації суб'єктів легалізації.

Часом легалізації є початок здійснення протиправної діяльності, зокрема: час реєстрації фіктивної фірми; час здійснення фінансової операції; час отримання права власності на майно здобуте злочинним шляхом.

Обстановка характеризує внутрішні умови функціонування того чи іншого суб'єкта господарювання (правовий статус юридичної особи, що використовується в легалізації; зміст нормативно-правових актів, на підставі яких діють службові особи, що укладають правочини чи здійснюють фінансові операції з легалізації «брудних» коштів; документообіг і порядок його ведення на підприємстві, в установі, організації тощо; стан контролю за здійсненням фінансових операцій (дотримання вимог щодо обов'язкового первинного моніторингу); ділові та моральні властивості безпосередніх виконавців фінансових операцій (відомості щодо їх способу життя, стосунків тощо)) [26, с. 405].

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, хотіли б наголосити, що аналіз існуючих доктринальних підходів до розуміння структурних елементів крими-

налістичної характеристики легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, дозволив сформуванню авторський підхід. На нашу думку, криміналістична характеристика легалізації (відмивання) доходів отриманих в результаті вчинення кримінального правопорушення повинна включати як основні так і додаткові елементи. До основних елементів криміналістичної характеристики легалізації пропонуємо відносити: типові сліди кримінального правопорушення; його суб'єкта; спосіб вчинення такого правопорушення.

До додаткових, на нашу думку, доцільно відносити: предмет кримінального правопорушення; час його вчинення; сферу в якій вчиняється правопорушення; обстановку кримінального правопорушення; джерело походження «брудних коштів».

Запропоновані елементи криміналістичної характеристики кримінального правопорушення можуть бути відправними позиціями при розробленні ефективної методики розслідування легалізації злочинних доходів.

Перелік посилань

1. Статистична інформація за 2019 рік.
URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

2. Бахін В., Лук'янчиков Б. Склад і призначення криміналістичної характеристики злочинів. *Правничий часопис Донецького університету*. 2000. № 1 (4). 2000. С. 39-43.

3. Густов Г. А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений. *Криминалистическая характеристика преступлений*: сб. науч. тр. Москва. 1984. С. 43-48.

4. Журавель В. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? *Правничий часопис Донецького університету*. 2001. № 1 (6). 2001. С. 56-60.

5. Журавель В. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 4 (55). Харків: Право, 2008. С. 202-213.

6. Коновалова В. Е., Колесниченко А. Н. Теоретические проблемы криминалистической характеристики. *Криминалистическая характеристика преступлений*: сб. науч. тр. Москва, 1984. С. 15-19.

7. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 93 с.

References

1. Statistical information for the year 2019. Retrieved from: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>. (in Ukrainian).

2. Bakhin, V., Lukianchykov, B. (2000). Composition and purpose of forensic characterization of crimes. *Law Journal of Donetsk University*. 2000. No.1 (4). P. 39-43. (in Ukrainian).

3. Gustov, G. A. (1984). Concept and types of forensic characteristics of crimes. *Forensic characteristics of crimes: collection of scientific articles*. Moscow. P. 43-48. (in Russian).

4. Zhuravel, V. (2001). Forensic characteristics of crimes: reality or illusion? *Law Journal of Donetsk University*. No. 1 (6). 2001. P. 56-60. (in Ukrainian).

5. Zhuravel, V. (2008). Forensic characteristics of crimes: problems of formation and application. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2008. No. 4 (55). Kharkiv. P. 202-213. (in Ukrainian).

6. Konovalova, V. E., Kolesnichenko, A. N. (1984). Theoretical problems of forensic characteristics. *Forensic characteristics of crimes: collection of scientific articles*. Moscow. P. 15-19. (in Russian).

7. Kolesnichenko, A. N., Konovalova, V. E. (1985). Forensic characteristics of crimes: a textbook. Kharkiv. 93 p. (in Russian).

8. Лук'янчиков Є. Деякі питання побудови характеристик злочинів. *Правничий часопис Донецького університету*. 2001. № 1 (6). С. 60-64.
9. Лук'янчиков Е. Д. О соотношении криминалистической и оперативно-тактической характеристик преступления. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ*. Луганськ. 2003. Вип. 2. С. 185-193.
10. Матусовський Г. А. Криміналістична характеристика злочинів (Глава X). *Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів* / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998. С. 144-151.
11. Тіщенко В. В. Поняття і функції криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 18. С. 850-855.
12. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НТВ «Правник»-НАВСУ, 1997. 42 с.
13. Старушкевич А. В. Визначення криміналістичної характеристики кримінального правопорушення. *Юридична наука: проблеми та досягнення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19 лютого 2013). С. 68-71. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1372
14. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2010. 375 с.
15. Аркуша Л. І. Етапи легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. № 2 (48). С. 170-180.
16. Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 22 с.
8. Lukianchikov, Ye. (2001). Some questions of construction of characteristics of crimes. *Law Journal of Donetsk University*. No. 1 (6). P. 60-64. (in Ukrainian).
9. Lukianchikov, E. D. (2003). On the relationship between forensic and operational-tactical characteristics of the crime. *Bulletin of the Luhansk Academy of Internal Affairs*. Lugansk. Issue. 2. P. 185-193. (in Russian).
10. Matusovskyi, H. A. (1998). Forensic characteristics of crimes (Chapter X). *Criminalistics. Forensic tactics and methods of crime investigation*. Kharkiv. P. 144-151. (in Ukrainian).
11. Tishchenko, V. V. (2003). The concept and functions of forensic characterization of crimes. *Current issues of state and law*. Issue. 18. P. 850-855. (in Ukrainian).
12. Starushkevych, A. V. (1997). Forensic characteristics of crimes: a textbook. Kyiv. 42 p. (in Ukrainian).
13. Starushkevych, A. V. (2013). Determination of forensic characteristics of a criminal offense. *Legal science: problems and achievements*: proceedings of the international scientific-practical conference (Ternopil, February 19). P. 68-71. Retrieved from: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1372 (in Ukrainian).
14. Arkusha, L. I. (2010). Legalization (laundering) of income received as a result of organized criminal activity: characteristics, detection, investigation: monograph. Odesa. 375 p. (in Ukrainian).
15. Arkusha, L. I. (2010). Stages of legalization (laundering) of proceeds from crime. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*: collection of scientific papers. Dnipropetrovsk. No. 2 (48). P. 170-180. (in Ukrainian).
16. Golovina, V. P. (2004). Fundamentals of methods of investigation of legalization (laundering) of money obtained by criminal means, using the credit-banking system: extended abstract of Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Kyiv. 22 p. (in Ukrainian).

17. Клинчук І. В. Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих приватними підприємствами України при здійсненні фіктивних експортних операцій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2013. 18 с.
18. Корж В. П. Криміналістичні ознаки способів легалізації злочинних доходів. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 5. С. 70-76.
19. Салтевский М. В. Основы методики расследования легализации денежных средств, приобретенных преступным путем. *Збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні*. Харків: Право, 2002. Вип. 3. С. 65-82.
20. Твердовський М. Д. Оперативно-розшукове виявлення та документування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом у банківській сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2011. 20 с.
21. Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Херсон: Гельветика, 2018. 243 с.
22. Головин А. Ю. Роль криміналістической характеристики преступления в структуре частной криміналістической методики. *Актуальные проблемы современной юридической науки и практики: материалы междунар. науч.-практ. конф. Ростов-на-Дону*, 2013.
23. Криміналістика: учебник / под ред. А. А. Топоркова. Москва, 2014. 832 с.
24. Криміналістика: учебник / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. Москва, 1994. 528 с.
25. Журавель В. Предикатный фактор в структуре элементов криміналістической характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2005. № 1 (40). С. 182-189.
17. Klynchuk, I. V. (2013). Peculiarities of investigation of legalization (laundering) of money and other property obtained by private enterprises of Ukraine in the implementation of fictitious export operations: extended abstract of Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Irpin. 18 p. (in Ukrainian).
18. Korzh, V. P. (2004). Forensic signs of ways of legalization of criminal proceeds. *Prosecutor's office. Man. State*. No. 5. P. 70–76. (in Ukrainian).
19. Saltevskiy, M. V. (2002). Fundamentals of the methodology of investigation of money laundering. Collection of scientific works of the Kharkiv Center for the Study of Organized Crime together with the American University in Washington. Kharkiv. Issue. 3. P. 65-82. (in Russian).
20. Tverdovskiy, M. D. (2011). Operative-search detection and documentation of legalization (laundering) of proceeds from crime in the banking sector: extended abstract od Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Lviv. 20 p. (in Ukrainian).
21. Khalin, O. V. (2018). Investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime: a monograph. Kherson. 243 p. (in Ukrainian).
22. Golovin, A. Yu. (2013). The role of criminalistics characteristics of a crime in the structure of private forensic methods. *Topical problems of modern legal science and practice: proceedings of the international scientific-practical conference*. Rostov-on-Don. (in Russian).
23. Toporkova, A. A. (Ed.) (2014). Forensics: a textbook. Moscow. 832 p. (in Russian).
24. Gerasimova, I. F. Drapkina, L. Ya. (Eds.) (1994). Forensic science: textbook. Moscow. 528 p. (in Russian).
25. Zhuravel, V. (2005). Predicate factor in the structure of elements of forensic characteristics of legalization (laundering) of proceeds from crime. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*. Kharkiv. No. 1 (40). P. 182-189. (in Ukrainian).

26. Фролов С. О. Криміналістична характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Юридичний електронний науковий журнал. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/99.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/97>.
27. Сімовян С. В. Аналіз національного законодавства, що забезпечує боротьбу з відмиванням грошей в Україні. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. Харків. 2003. Вип. 24. С. 92-102.
28. Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2011. 20 с.
29. Волинский А. Ф., Аверьянова Т. В., Александрова И. Л. и др. Криминалистика: учебник. Москва, 1999. 615 с.
30. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 1998. 368 с.
31. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методи*: монографія. Харків, 2006. С. 240-241.
26. Frolov, S. O. Forensic characteristics of legalization (laundering) of proceeds from crime. Legal electronic scientific journal. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/6_2019/99.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/97>. (in Ukrainian).
27. Simovian, S. V. (2003). Analysis of national legislation to combat money laundering in Ukraine. *Bulletin of the National University of Internal Affairs*. Kharkiv. Issue 24. P. 92-102. (in Ukrainian).
28. Arkusha, L. I. (2011). Fundamentals of detection and investigation of legalization of income received as a result of organized criminal activity: extended abstract of Doctor's thesis of Juridical Sciences. Odesa. 20 p. (in Ukrainian).
29. Volynskiy, A. F., Averianova, T. V., Aleksandrova, I. L. et al. (1999). *Criminalistics: a textbook*. Moscow. 615 p. (in Russian).
30. Shepitko, V. Yu. (Ed.) (1998). *Forensics. Forensic tactics and methods of crime investigation: a textbook*. Kharkiv. 368 p. (in Ukrainian).
31. Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A. et al. (2006). Investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime. *Investigation of crimes in the sphere of economic activity: some forensic methods*: monograph. Kharkiv. P. 240-241. (in Ukrainian).

ОБЩИЕ ВОПРОСЫ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕГАЛИЗАЦИИ КОРРУПЦИОННЫХ ДОХОДОВ

М. А. Думчиков
О. С. Бондаренко
М. С. Уткина

Целью статьи является анализ подходов к формированию сущности и составляющих элементов криминалистической характеристики легализации коррупционных доходов (статья 209 Уголовного кодекса Украины), выделение и описание элементов криминалистической характеристики данного уголовного правонарушения.

Криминалистическая характеристика играет особую роль в самой структуре методики расследования уголовного правонарушения указанного вида. Успешное и всестороннее исследование обстоятельств уголовного правона-

рушения, во многом зависит не только от правильного определения уголовно-правовых признаков деяния, но и от понимания следователем криминалистической природы соответствующего правонарушения.

Анализ публикаций свидетельствует о наличии ряда разногласий между авторами при конструировании криминалистической характеристики легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем.

Сравнение существующих доктринальных подходов к пониманию структурных элементов криминалистической характеристики легализации средств, полученных преступным путем, позволил сформировать авторский подход. По мнению авторов статьи, криминалистическая характеристика легализации (отмывания) доходов полученных в результате совершения уголовного правонарушения должна включать как основные, так и дополнительные элементы. К основным элементам криминалистической характеристики легализации предлагается отнести: типичные следы уголовного правонарушения; его субъекта; способ совершения такого правонарушения.

К дополнительным, по мнению авторов статьи, целесообразно отнести: предмет уголовного преступления; время его совершения; сферу в которой совершается правонарушение; обстановку уголовного правонарушения; источник происхождения «грязных денег».

Предложенные элементы криминалистической характеристики уголовного правонарушения могут быть отправными позициями при разработке эффективной методики расследования легализации преступных доходов.

Ключевые слова: легализация, преступные доходы, отмывание доходов, криминалистическая характеристика, коррупция.

GENERAL ISSUES OF FORENSIC CHARACTERIZATION OF MONEY LAUNDERING

M. Dumchykov

O. Bondarenko

M. Utkina

The purpose of the article is to analyze approaches to the formation of the essence and constituent elements of the forensic characteristics of the legalization of corruption proceeds (Article 209 of the Criminal Code of Ukraine), to highlight and describe the elements of the forensic characteristics of this criminal offense.

Forensic characteristics play a special role in the very structure of the methodology for investigating a criminal offense of this type. A successful and comprehensive study of the circumstances of a criminal offense largely depends not only on the correct definition of the criminal-legal signs of an act, but also on the investigator's understanding of the criminalistics nature of the corresponding offense.

The analysis of publications indicates the presence of a number of disagreements between the authors in the construction of the forensic characteristics of the legalization (laundering) of proceeds from crime.

Comparison of the existing doctrinal approaches to understanding the structural elements of the forensic characteristics of the legalization of funds obtained by criminal means, made it possible to form the author's approach. According to the authors of the article, the forensic characteristics of the

legalization (laundering) of incomes obtained as a result of the commission of a criminal offense should include both basic and additional elements. The main elements of the forensic characteristics of legalization are proposed to include the following: typical traces of a criminal offense; its subject; the way of committing such an offense.

Additional, according to the authors of the article, it is advisable to include the following: the subject of a criminal offense; the time of its commission; the area in which the offense is committed; the environment of the criminal offense; source of origin of "dirty money".

The proposed elements of the forensic characteristics of a criminal offense can be the starting point in the development of an effective methodology for investigating money laundering.

Key words: legalization, criminal proceeds, money laundering, forensic characteristics, corruption.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.30>

УДК 343.98

Анатолій Володимирович Старушкевич
кандидат юридичних наук, доцент
провідний науковий співробітник лабораторії організації наукової,
методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного
співробітництва

ORCID 0000-0001-7659-6646

E-mail: anatolii.starushkevych@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ІСТОРИЧНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ (ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ) «МЕТОДІВ РОЗСЛІДУВАННЯ» КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглядаються методологічні проблеми історичної періодизації, зокрема історико-хронологічний аспект, «методів розслідування» кримінальних правопорушень. Зроблено висновок, що без відповідного дослідження генези та розвитку «методів розслідування», неможливе пізнання закономірностей розвитку криміналістичного вчення про такі методи як складової сучасної криміналістичної науки. З метою вивчення процесу виникнення, становлення та розвитку «методів розслідування» запропоновано розробити історичну періодизацію, яка б передбачала поділ такого процесу на відрізки (періоди, етапи, стадії), що відображають якісний стан досліджуваного об'єкта: методів розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: метод пізнання у криміналістиці, метод розслідування, криміналістична періодизація, історико-хронологічний аспект, вчення про